

ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA TÜRKİYE’DE 1966-1967 YILLARINDA TARIM, ORMAN VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Nursal KUMAŞ*

Özet

Cumhuriyetin ilanından önce 1923 yılının Şubat ayında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde Misak-i İktisadi ilkeleri kabul edilerek sanayi ve tarımla birlikte çift yönlü bir ekonomik gelişim öngörülmüştür. Cumhuriyetin ilanıyla beraber bu anlayış doğrultusunda İktisat Vekâleti kurulmuş ve Ziraat, Orman ve Baytar (Veteriner) Genel Müdürlükleri bu vekâlet bünyesinde yer almıştır. 1931 yılında tarımsal faaliyetler İktisat Vekâleti’nden ayrılarak bağımsız bir Ziraat Vekâleti oluşturulmuştur. Çalışma dönemi içinde Ziraat Vekâleti’ne bağlı genel müdürlükler şu şekilde belirlenmiştir: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü ve Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü.

Bu çalışmada Ziraat Vekâleti’nin bünyesinde yer alan genel müdürlüklerin faaliyetleri ele alınmıştır. Ziraat Vekâleti’nin Başbakanlık makamına sunmak üzere 1966 yılında hazırlanmış olduğu rapor, 1966-1967 yıllarına ait Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) belgeleri, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ve dönemin hükümet programı incelenerek tarım ve hayvancılık faaliyetleri tarihsel bir kesitte değerlendirilmiştir. Çalışma çerçevesinde çiftçinin, hayvan yetiştiricilerinin hükümetten beklentileri, hükümetin bu beklentilere yönelik yaptığı çalışmalar incelenmiş ve bu sektöre ait dönemsel bir profil oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ziraat Vekâleti’nin hazırladığı raporda arazi varlığı ve zirai potansiyel, üretim tedbirleri, pazarlama ve fiyat, zirai araştırma, eğitim ve yayım, hayvancılık, yem sanayi ve süt endüstrisi faaliyetleri bulunmaktadır. Arşiv belgelerinde halkın Ziraat Vekâleti’ne yönelik dilek, talep ve şikâyetlerine vekâletin verdiği yanıtlar, vekâletin hedefleri ve bu hedefler doğrultusunda

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Bursa/Türkiye. e-mail: kumasnursal16@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6554-5007.

yapmış olduğu çalışmalar ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Söz konusu çalışmalar arasında Şu başlıklar öne çıkmaktadır: afete uğrayan çiftçilere tohum ve fidan yardımı yapılması, suni gübre ihtiyacının giderilmesi, tarımsal mesleki öğretim kurumlarının sayısının artırılması, kurs-seminer programlarıyla çiftçinin yetiştirilmesi, zirai mücadele hizmeti sunulması, çiftçinin uygun ücretler karşılığında modern tarım alet ve makinelerini temin etmesinin sağlanması, damızlık hayvan ihtiyacının karşılanması, yem ihtiyacının giderilmesi için fabrikaların kurulması, örnek süt işletme tesislerinin açılması, gıda numune tahlillerinin yapılması, dokuma sanayisinin ihtiyacını karşılamak için yapağı üretiminin gerçekleştirilmesi, hayvan yetiştiriciliği yapanlara kredi verilmesi, hayvan borsa ve pazarlarının kurulması, hayvan hastalıklarıyla mücadele edilmesi, hayvan ırklarının ıslah edilmesi ve balıkçılık kooperatiflerinin kurulması.

Anahtar Kelimeler: Ziraat Vekâleti, Cumhuriyet Dönemi Tarım, Cumhuriyet Dönemi Hayvancılık, Cumhuriyet Dönemi Ormancılık

AGRICULTURE, FOREST AND LIVESTOCK ACTIVITIES IN THE LIGHT OF ARCHIVE DOCUMENTS OF TURKEY IN 1966-1967

Abstract

Before the proclamation of the Republic, the principles of the Pact of Economics were accepted and a two-way economic development was envisaged together with industry and agriculture at the Izmir Economy Congress held in February 1923. With the proclamation of the Republic, the Ministry of Economy was established in line with this understanding and the General Directorates of Agriculture, Forestry and Veterinary Medicine were included in this ministry. In 1931, agricultural activities was separated from the Ministry of Economy and an independent Ministry of Agriculture was established. During the working period, the general directorates affiliated to the Ministry of Agriculture were determined as follows: General Directorate of State Meteorology Affairs, General Directorate of Agricultural Affairs, General Directorate of Agricultural Equipment Institution, General Directorate of Forestry, General Directorate of Veterinary Affairs, General Directorate of Agricultural Control and Agricultural Quarantine and General Directorate of Dairy Industry Institution.

In this study, the activities of the general directorates under the Ministry of Agriculture are discussed. The report prepared by the Ministry of Agriculture in 1966 to present to the Prime Ministry, the documents of the Presidency State Archives Presidency Republic Archive (BCA) for the years 1966-1967, First Five-Year Development Plan (1963-1967) and government program of the period were examined and agriculture and livestock activities were evaluated in a historical section. Within the framework of the study, the expectations of the farmers and animal breeders from the government, the studies of the government on these expectations were examined and a periodic profile of this sector was tried to be created.

The report prepared by the Ministry of Agriculture includes the activities of land presence and agricultural potential, production measures, marketing and price, agricultural research, education and publication, animal husbandry, feed industry and dairy industry. In the archive documents, the answers of the ministry to the wishes, demands and complaints of the people towards the Ministry of Agriculture, the objectives of the ministry and the studies it has done in line with these targets are included in detail. Among these studies, the following topics stand out; providing seeds and saplings to

the victims of disaster, meeting the need for artificial fertilizers, increasing the number of agricultural vocational education institutions, training the farmers with course-seminar programs, providing agricultural struggle services, ensuring that the farmer procure modern agricultural tools and machinery in return for reasonable fees, meeting the need for breeding animals Establishment of factories to meet the need for feed, opening of sample dairy facilities, making food sample analyzes, realizing the production to meet the needs of the weaving industry, granting loans to those engaged in animal breeding, establishing animal stock markets and markets, combating animal diseases, breeding animal breeds and establishment of fisheries cooperatives.

Keywords: Ministry of Agriculture, Republic Period Agriculture, Republican Period Livestock, Republican Period Forestry

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin kalkınmasına yönelik çift yönlü bir ekonomik anlayış benimsendi. Sanayi ve tarımın eşgüdümlü olarak geliştirilmesine dayalı planlar geliştirildi. Bu çerçevede bir taraftan yerli hammadde temelli sanayi yatırımları gerçekleştirilirken diğer taraftan da tarımsal üretimin ıslahı ve verimin artırılmasına yönelik planlar uygulandı. Tarım uzmanı yetiştirmek için yurt dışına öğrenci gönderildi. Ülkenin belirli bölgelerinde örnek çiftlikler kurularak çağdaş bilimsel yöntemlerle tarım yapılmaya çalışıldı. Çiftçinin üzerinde ağır bir yük olan Aşar Vergisi kaldırıldı. Reji uygulamasına son verildi. 1927 yılında zirai sayım yapıldı.¹

II. Dünya Savaşı yıllarında çiftçiye zor durumda bırakan bir uygulamaya gidilerek bir anlamda Aşar Vergisi’ni hatırlatan Toprak Mahsulleri Vergisi getirildi. Bu uygulama işgücünün büyük bir kısmının silahaltında olduğu da dikkate alındığında tarımsal üretimin düşmesinde etkili oldu. Demokrat Parti döneminde Truman Doktrini ve Marshall Planları çerçevesinde alınan dış yardımlar, hava koşullarında yaşanan iyimser tablo ve Kore Savaşı nedeniyle büyük tahıl üreticisi konumundaki ABD’nin stok yapması Türk çiftçisinin ürettiği tahıl ürünlerini değerli kıldı. 1953 yılına kadar devam eden bu bahar havası savaşın bitmesi ve ABD’nin stokları piyasaya sürmesiyle son buldu. Demokrat Parti’nin tekrar devletçi ekonomik modeli uygulamaya başlaması bile kötü giden ekonomik tabloyu düzeltmeye yetmedi.

Dönemin Ziraat Vekâleti teknokratları tarafından belirli dönemlerde çeşitli raporlar hazırlanıp ilgili mercilere gönderilmekteydi. Söz konusu raporlardan biri Vekil Bahri Dağdaş² gözetiminde 1966 yılı içinde hazırlanıp dönemin başbakanı Süleyman Demirel’e sunulmuştur.³ Raporda ülkede mevcut 26-34 milyon hektar kültür arazisi ve 43-51 milyon hektar mera ve orman arazisi olmak üzere toplam 77 milyon hektar arazi varlığından

¹ **1927 Tarım Sayımı**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Yayın No: 614, Ankara 1970.

² 1919 Kars/Arpaçay doğumludur. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve İsviçre Yüksek Ziraat Mühendislik Okulu’ndan mezun olmuştur. Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ’de mühendis, Konya Şeker Fabrikası’nda Ziraat Müdürü ve Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ Genel Müdürlüğü’nde Etüt ve Zirai Planlama İşleri Müdürü olarak görev yapmıştır. XIII, XIV ve XV. Yasama Dönemi Konya ve XVI. Yasama Dönemi Kars Milletvekili seçilerek Meclis’te yer almıştır. 30. Hükümet’te ziraat vekili olarak görevlendirilmiştir (**TBMM Albümü 1920-2010, 2. Cilt 1950-1980**, Ed. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara 2010, s. 1063).

³ 30. Hükümet’in (I. Demirel Hükümeti) görev süresi: 27.10.1965-03.11.1969. Bu dönemde Bahri Dağdaş ziraat vekilliği görevini uzun bir süre (12 Ağustos 1969-3 Kasım 1969) yürütürken, Ali Mesut Erez de kısa bir süre (12 Ağustos 1969-3 Kasım 1969) bu görevde bulundu (**Hükümetler ve Programları 1960-1980**, ss. 89-90).

bahsedilmekteydi. Araziler çoklu ekolojik bir yapı sergilemekteydi ve her türlü kültür bitki ziraatine ve hayvancılığa elverişliydi. Dönemin tarım politikası intansif (veya entansif)⁴ tarım olarak adlandırılan bilim ve teknolojiyi kullanarak birim sahadan alınan ürünlerin miktarını ve kalitesini geliştirmek olarak belirlenmişti.⁵ Başbakan Demirel, 3 Kasım 1965 tarihinde 30. Hükümetin programını TBMM’de okudu. Bu programda tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetleriyle ilgili hedefler bulunmaktaydı. Ayrıca tarım iş kanununun çıkarılması, tarım işçilerinin sosyal sigortalar sistemi ve çalışma mevzuatı kapsamına alınması hükümetin tasarladığı faaliyetler arasındaydı.⁶ Demirel hükümet programında toprak politikasını şu sözlerle özetlemekteydi:

“...tarımda topyekûn üretimin artırılması, modern işletmecilik esaslarına uygun şekilde toprak rejiminin düzenlenmesi, köylümüzün toprağa kavuşturulmasıdır. Ancak köylünün sadece kuru toprağa kavuşturulmasıyla iktifa etmemek gerekir. Çiftçinin kendine verilmiş olan toprağı işleyip geçimini sağlayabilmesi için, ucuz kredi, alet ve edevat ve diğer vasıtalarla teçhiz edilmesi gerekir. Geleneksel zirai ihraç maddelerimizin yanında dünya piyasalarında rağbet görebilecek olan yeni tarım maddelerinin istihsal ve ihracatını teşvik etmeyi lüzumlu bulmaktayız... çiftçimizin bölgelere ve ekolojik şartlara uygun iyi tohumluk, gübre, yüksek vasıflı damızlık, mücadele ilaç ve malzemeleri ile donatılması sağlanacaktır”.⁷

Hükümetin tarım programı içinde ülkedeki bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması yer almaktaydı. Bu maksatla 1966 yılı programında diğer bölgelere göre nispeten daha düşük düzeyde olan Doğu

⁴ Kelimenin Fransızca kökeni intansif olmasına karşın Türkçe kullanımında entansif yaygınlık göstermektedir.

⁵ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, Tarım Bakanlığı, Ankara 1966, ss. 1-8. (F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, ss. 1-10).

“...ekstansif ve entansif isimli iki ana üretim yöntemi mevcuttur. Ekstansif (ilkel) tarım, az emek ve giderle geleneksel yöntemlerle yapılır. Ekstansif tarım büyük oranda iklim koşullarına bağlıdır, bu sebeple ekilen tarım alanlarının miktarı değişmediği halde, yağıştaki değişime göre üretim miktarında yıllara göre büyük dalgalanmalar görülmektedir... Entansif tarım, modern üretim yöntemleri ile yapılan tarımdır. Entansif tarımda; sulama ile yetişebilen sebze ve endüstri bitkilerinin ekimi önem kazanmaktadır... daha çok sermaye yatırımı yapılmakta ve daha yüksek verim ve kâr elde edilmektedir (Hasan Kara, Abdullah Eroğlu, “Tam Sayılı Doğrusal Programlama Metodu ile Entansif Hayvancılık İşletmesinin Kapasite Planlaması: Konya (Ereğli) Örneği”, *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, C 33, S 2, 2018, ss. 34-35).

⁶ *Hükümetler ve Programları 1960-1980*, C II, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın No: 12, TBMM Basımevi, Ankara 1988, s. 110.

⁷ *Hükümetler ve Programları 1960-1980*, ss. 115-116.

ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne yatırım ve teşvik yönünde öncelik verilmesi ön planda tutulmaktaydı. Çiftçinin arazisinin tapulandırılması ve kadastro işlemlerinin yapıp bu amaçla kurulmuş olan komite aracılığıyla en kısa sürede bitirilmesi de tasarlanan faaliyetler arasındaydı. Hükümet bu dönemde ifade edilen amaçlarına ulaşabilmek için tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerine yönelik birçok kanun tasarısı hazırlayarak TBMM’ye sunmuştur.⁸

1. Ziraat Vekâleti’nin 1966 ve 1967 Yılı Tarım, Orman ve Hayvancılık Faaliyetleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında İktisat Vekâleti bünyesinde yürütülen tarımsal faaliyetler 5 Mart 1924 tarihinde yeni kurulan Ziraat Vekâleti’ne nakledildi. Böylece yeni kurulan vekâlet; Ziraat, Orman ve Baytar Genel Müdürlükleriyle faaliyetlerine devam etti. Kısa bir süre sonra 16 Ocak 1928 tarihinde kabul edilen bir yasa ile tarımsal faaliyetler tekrar İktisat Vekâleti çatısı altında yapılandırıldı. 29 Aralık 1931 tarihinde yeniden Ziraat Vekâleti kuruldu fakat vekâletin merkez ve taşra görev ve yetkileri ancak 4 Haziran 1937 tarihli ve 3203 nolu “Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu” yla belirlendi.⁹ Bu kanunun birinci maddesinde Ziraat Vekâleti’nin görevi şu şekilde tarif edilmekteydi: “Devlet teşkilâtı içerisinde memleketin ziraat, hayvan ve orman siyasaralarının tatbikina(e) ve bu mevzulara giren işlerin iktisadî vaziyetlere göre tanzimine, ıslahına ve teşkilâtlandırılmasına ve inkişafına müteallik hizmetleri ve umumî ve hususî kanunların tahmil eylediği vazifeleri yapmakla mükelleftir”. Söz konusu kanunun ikinci maddesi de vekâletin teşkilat yapısını belirlemekteydi. Bu maddeye göre Ziraat Vekâleti; bir müsteşar, teftiş heyeti reisliği, hususî kalem müdürlüğü, hukuk müşavirliği, zat işleri, levazım işleri, neşriyat, evrak ve seferberlik müdürlüklerinin yanında ziraat işleri genel müdürlüğü, pamuk işleri müdürlüğü, veteriner genel müdürlüğü ve orman genel müdürlüğünden oluşmaktaydı.¹⁰ Ziraat Vekâleti’nin merkez ve taşra teşkilat yapısı sonraki yıllarda Zirai Donatım Kurumu, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü gibi birtakım yeni müdürlükler ve birimlerin kurulmasıyla genişleme eğilimi gösterdi.

⁸ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, ss. 3-5, 15-17, 20.

⁹ Serkan Tuna, “Ziraat Vekâletinin Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Görevleri”, **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Yayın No: 487, 2020, ss. 1-3. (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ziraat-vekâletinin-kurulusu-teskilat-yapisi-ve-gorevleri/?pdf=3256>, Erişim Tarihi: 12.07.2023).

¹⁰ “Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu”, **Resmî Gazete**, S 3630, 14 Haziran 1937, s. 8287.

Ziraat Vekâleti'nin 1966 yılı programına göre toplam 908 projesi vardı. Bu projelerin müdürlüklere (veya kurum) göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere projelerin çoğunluğu tarım alanındaydı.

Tablo 1. Ziraat Vekâleti'nin 1966 Yılı Programına Göre Proje Türleri ve Sayıları

Müdürlük/Kurum	Projenin Türü ve Sayısı					Türü Belirsiz	Top.
	Tarım Projesi	Eğitim Projesi	İmalat Sanayisi Projesi	Makine İmalatı Projesi	Gıda ve İçki Sanayisi Projesi		
Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü	70	18	-	-	-	-	88
Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü	163	3	-	-	-	-	166
Orman Genel Müdürlüğü	383	5	12	-	-	-	400
Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü	-	-	-	-	-	72	72
Zirai Mücadele Genel Müdürlüğü	24	-	-	-	-	-	24
Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü	-	-	-	-	-	38	38
Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü	20	-	-	2	-	-	22
Süt Endüstrisi Kurumu	-	-	-	-	-	4	4
Pamuk İşleri Genel Müdürlüğü	-	-	-	-	-	32	32
Atatürk Orman Çiftliği Genel Müdürlüğü	45	-	-	-	17	-	62
Toplam	705	26	12	2	17	146	908

Kaynak: BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 43.

1.1. Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü

Ziraat Vekâleti'nin vazife ve teşkilat yapısıyla ilgili 1937 tarihli kanuna göre Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluş amaçlarından bazıları şunlardı:

Ülkenin ziraat politikasını yürütmek, zirai üretimi ekonominin durumuna göre ıslah edip düzenlemek, üretimin iyileştirilmesine yönelik ıslah, deneme, üretme ve temizleme kurumları oluşturmak, zirai ürünlere zarar veren her türlü hastalık, haşarat, hayvan ve doğal olaylarla mücadele etmek, ziraat alet ve makinelerin yaygınlaşmasını sağlamak ve teşvik etmek, ziraat odalarını ve kurumlarını canlandırmak.

Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra (vilayetler) şeklinde örgütlenmişti. Merkez teşkilatlanmasında şu birimler bulunmaktaydı: Hububat; ticaret ve sanayi nebatları; bakliyat, yem nebatları, mera ve çayırlar; ziraat alet ve makineleri; bağcılık; meyvecilik; sebze, çiçek ve bahçe mimarisi; ziraat sanatları; zirai mücadele; ziraat tedrisatı, idare, ziraat

odaları ve zirai kurumlar; zirai ekonomi (devlet çiftlikleri, ziraat işletmeleri, himaye, teşvikler ve krediler); köycülük; sulama ve kurutma işleri. Taşra teşkilatlanmasında da şu birimler yer almaktaydı: Ziraat başmüdürlükleri, mıntika ziraat mütehasıslıkları, ziraat muallimlikleri, zirai müesseseler, zirai mücadele teşkilatı, ziraat mektepleri ve kurslar.¹¹

1.1.1. Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü

Zirai Donatım Kurumu, Ziraat Vekâleti’nin kurulmasından sonra 26 Haziran 1944 tarihinde çıkarılan bir kanunla merkezi Ankara olan bir devlet kuruluşu haline getirildi. Kurumun görevi; ziraat için kullanılan her türlü alet, makine, vasıta, malzeme, ilaç, ilaç maddeleri, suni gübreleri imal etmek; ifade edilen ürünlerle birlikte tohumluk, damızlık, iş ve gelir getiren hayvanları iç ve dış piyasalardan tedarik ederek peşin veya taksitle satmak; bu işler için gerekli her çeşit zirai, sanayi ve ticari müesseseleri kurmak, işletmek veya sermaye ortaklığı yapmak, tamirhaneler açmak ve üretilen ürünlerden geriye kalan maddeleri işleyerek satmaktı.¹²

Bu dönemde çiftçilerin beklentisi kendilerinin de bu kuruma ortak yapılmaları ve kurumun sermayesinin artırılarak çiftçinin ihtiyaçlarının en ucuz şekilde karşılanmasının sağlanmasıydı. Yerli sanayi tarafından üretilen zirai alet ve makinelerin yurt içinde dağıtımının Zirai Donatım Kurumu tarafından yapılması halinde, pazarlama sorunu ortadan kalkacağı gibi çiftçinin bu ekipmanlara daha ucuz bir maliyetle ulaşımı da mümkün olabilecekti.¹³

1.1.1.1. Tohumluk

Üretimin artırılmasında ve kaliteli ürün yetiştirilmesinde ıslah edilmiş tohumun önemi büyüktür. Bu nedenle hükümet özel sektörle işbirliği yaparak, 1966 yılında 100.000 ton ve 1967 yılında 200.000 ton tohumun üretilmesini öngörmüştür.

Hükümet doğal afetlere karşı üreticileri desteklemiştir. 1966 yılının ilkbahar mevsiminde ekim yapılabilmesi için çiftçilere 5957,6 ton buğday, 9278 ton arpa, 100 ton mısır, 100 ton yulaf ve 127 ton pamuk tohumu dağıtmıştır.¹⁴ Ayrıca çeşitli doğal afetlerden zarar görmüş çiftçilere yardım etmek amacıyla 1966 yılı yazlık ekimi için pamuk, ayçiçeği, çeltik ve

¹¹ “Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu”, s. 8287.

¹² “Türkiye Zirai Donatım Kurumu Kanunu”, **Resmî Gazete**, S 5745, 1 Temmuz 1944, s. 7209.

¹³ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.516.17, 16.12.1966, s. 12.

¹⁴ **BCA**, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 3.

baklagil tohumluklarının Ziraat Bankası tarafından satın alınıp Ziraat Vekâleti tarafından ihtiyaç sahiplerine dağıtılması kararlaştırılmıştır.¹⁵

1.1.1.2. Gübre

Ürünlerden daha çok verim alınmasında gübrenin büyük bir önemi olduğu şüphesiz bir gerçektir. Bu nedenle gübre tüketiminin artırılması elzem görülmüş ve 1967 yılında 1.700.000 ton, 1968 yılında da 2.500.000 ton üretim öngörülmüştür.¹⁶ Buna karşın sunî gübre ihtiyacının büyük bir kısmı dışardan ithal edilerek giderilmekteydi. Üstelik üretici açısından da yüksek bir maddi külfet oluşturmaktaydı. Bu nedenle mevcut hükümetin programında ülkenin çeşitli yerlerinde sunî gübre fabrikalarının kurulması yer almaktaydı. Böylelikle dış alım azalacak, üreticinin önündeki bürokratik birtakım sınırlamalar kalkacak, bol ve ucuz sunî gübre elde edilebilecekti.¹⁷ Gübre üretimi ve tüketimini artırmak ve gübre ile ilgili mevcut sorunların çözülmesi için bir gübre komitesi oluşturularak çalışmalara başlanmıştır. Hükümet özellikle bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma anlayışı çerçevesinde, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Gaziantep ve Kars illerinde mibzerle pamuk ekimini teşvik etmek istemiştir. Bu amaçla söz konusu şehirlerde gübre dağıtımında kullanılması amacıyla toplam 8 adet pamuk mibzeri vermiştir.¹⁸ Zirai Donatım Kurumu, bölge ve şube müdürlükleri, ajans şeflikleri, temsilcilik ve satıcılar aracılığıyla kimyevi gübreleri tek bir fiyattan satmakta ve belirlenen fiyata ayrıca bir nakliye masrafı eklememekteydi.¹⁹

1.1.1.3. Kredi

Sürekli artış gösteren nüfusun beslenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için mevcut zirai potansiyelin en verimli şekilde kullanılması bir zorunluluk teşkil etmektedir. Bu nedenle işgücü ve sermayenin arttırılması önem arz etmekle birlikte maliyetin yüksekliği bir sorun teşkil etmektedir. Söz konusu maliyetin karşılanabilmesi için bankaların verdiği zirai kredilerin artırılması gerekli görülmekteydi. Ziraat Bankası mevcut ihtiyacın ancak %35'ini karşılamaktaydı. Bu nedenle bankanın öz kaynaklarının artırılması yönünde

¹⁵ BCA, F. 30.18.1.2/192.5.1, 26.01.1966, s. 1.

¹⁶ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel'e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 2. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 4).

¹⁷ *Hükümetler ve Programları 1960-1980*, s. 117.

¹⁸ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 11, 20.

¹⁹ BCA, F. 30.1.0.0/82.518.2, 24.01.1967, s. 5.

Maliye, Ticaret ve Ziraat vekâletleri tarafından bir çalışmanın yürütüldüğü raporda ifade edilmekteydi.²⁰

Hükümet programında tarım kredisinin önemine vurgu yapılmakla birlikte üreticinin Ziraat Bankası’na ağır şekilde borçlandırılmış bir durumda olduğuna dikkat çekilmekteydi. Üreticinin borcunu ödeyebilmek için ürününü ederinin altında satmak zorunda kaldığına vurgu yapılmaktaydı. Hükümete göre bu durumun nedeni kredinin yeterli oranda dağıtılmaması ve kullanım yerlerinin iyi denetlenmemiş olmasıydı. Hükümet hem üreticinin hem de bankanın menfaatlerinin korunması için birtakım düzenlemeler öngörmekteydi. Borç ödeme zamanı üreticinin ürününü sattığı dönemle uyumlu hale getirilecekti. Ziraat Bankası’nın deneme aşamasında olan kontrollü kredi uygulaması genişletilecek, kredi meselesi yeniden düzenlenecek, üreticinin ihtiyaç duyduğu yatırım kredileri temin edilecek, tarım kooperatifleri geliştirilip yaygınlaştırılacak, tapusu olmayan tarlalara yeni bir düzenleme getirilecek ve bürokratik işlemler azaltılarak hızlı ve sonuç veren uygulamalar gerçekleştirilecekti.²¹ Çevirme, donatım ve edindirme adı altında verilen zirai kredilerin, üretimi ve verimi artırması ve özellikle de üreticinin kendisi tarafından kullanılmasını sağlamak amacıyla 1966 yılının Ocak ayında bir komite kuruldu.²²

1.1.1.4. Pazarlama ve Fiyat

Temel mahsul ürünlerin taban fiyatlarının belirlenmesi şu konularda önem arz etmektedir: İstikrarlı ve sürekli bir üretimin sağlanması, çiftçinin emeğinin gerektiği gibi değerlendirilmesi, toprak verimliliğinin devamının sağlanması, artan nüfusun gıda ihtiyacının kontrol altına alınması ve birim sahadan en yüksek verimin alınması. Taban fiyatlarının tespit edilmesinde de ürünün maliyet fiyatı, girdi fiyatları, ülke paralarındaki karşılık değer miktarı, ihrac değer, çiftçinin satın alma gücü, ürün satış fiyatlarıyla yapılan karşılaştırma ve hektar başına alınan ürün miktarı gibi kriterler dikkate alınmaktaydı.²³

Hükümet programında üreticinin gelirinde istikrarın sağlanması ve mahsül ürünlerin asgarî bir fiyattan aşağı satılmasına imkân verilmemesi için

²⁰ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 3. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 5).

²¹ *Hükümetler ve Programları 1960-1980*, s. 117.

²² BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 6.

²³ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 3. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 5).

Toprak Mahsulleri Ofisi, Tarış, Fiskobirlik, ukobirlik gibi pazarlama müesseselerinin ürün değerlendirilmesi yönünde takviye edileceği ifade edilmektedir.²⁴

Tablo 2. Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Tesis Yatırımları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	1966 Harcaması (TL)	Bitiş Tarihi	1967'ye İntikal (TL)
Tohum, gübre ve kükürt deposu	Ankara, Polatlı Aksaray	1.280.000	-	1966	-
Blęe tesisi	İzmir	2.500.000	750.000	1968	1.500.000
Depo ve satış tesisleri	İskenderun	1.829.500	-	1968	-
Depolar	Samsun	750.000	-	1967	-
Blęe tesisi	İzmir	2.500.000	-	1968	-

Kaynak: **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 11-12.

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından 1966 yılında Ankara, Polatlı ve Aksaray'da yapımına başlanılan tohum, gübre ve kükürt deposu aynı yıl içinde bitirilerek hizmete konuldu. 1966 yılında İzmir'de inşasına başlanılan blęe tesisi de 1968 yılında bitirildi.²⁵

Köylünün ihtiyaç duyduğu modern tarım alet ve makinelerinin ucuz ve ihtiyaa uygun bir şekilde temin edilmesi ve hatta ülke içinde üretilmesi hükümetin tasarıları arasında yer almaktaydı.²⁶ Mevcut 33.000 traktöre 1966 yılının başında 12.400 adet eklenerek sayı 45.400'e çıkarılmıştır. Hükümet programı zirai alet ve makinelerin ucuz yolla ve ihtiyaç ölçüsünde temin edilmesi hükmünü içermektedir. Yapılan programlamaya göre ülkenin her yıl en az 30.000 traktöre ihtiyaı vardı. Ülkenin her yıl ihtiyaç duyduğu traktör ve biçerdöverin %90'nının yurt içinden temin edilmesi bir amaç olarak belirlenmişti. Bu amaç çerçevesinde Konya'da traktör ve biçerdöver fabrikası kurularak makine fiyatlarında %15-20 arasında bir indirim sağlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede 1967'de 15.000 traktör ve 800 biçerdöver imal edilmesi planlanmıştır.²⁷ İthal edilecek yüksek verimli 20.000 ton buğday tohumluğu ve 200.000 ton gübrenin dağıtımı projesinde

²⁴ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 117.

²⁵ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, s. 9, 11.

²⁶ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 116.

²⁷ *Başbakan Sayın Sileyman Demirel'e Sunulmak zere Hazırlanmıştır*, ss. 1-2. (**BCA**, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, ss. 3-4).

değerlendirilmek üzere 145 adet pikap ve 43 adet kamyonun 1967 yılı programı kapsamında alınması kararlaştırılmıştır.²⁸

Ziraat vekili Bahri Dağdaş, vekâletiyle ilgili Kırklareli çiftçilerden gelen birtakım sorulara yanıt verirken, Zirai Donatım Kurumu’nun çiftçiye verdiği zirai alet ve makinelerden sadece idare masraflarını karşılayacak cüzi bir oranda kâr aldığını bildirmekteydi. Zirai Donatım Kurumu tarafından satışı yapılan zirai alet ve makinelerin bedellerinin bir kısmı peşin alınırken kalan kısmı da 4-5 yıl vadeli olarak piyasaya sunulmaktaydı. Alım yapamayan çiftçilere kolaylık sağlamak amacıyla Ziraat Bankası traktörlere 2 yıl, biçerdöverlere 3 yıl ve ülke içinde imal edilen küçük zirai alet ve makinelere de 5 yıl vadeli satış imkânı sunmuştu. Söz konusu alet ve makinelerden gümrük vergisi alınması konusu Bakanlar Kurulu’nun yetkisi dâhilindeydi. Dağdaş, Malatyalı çiftçilere yönelik “Halen hububat ziraatı yapılan bölgelerde asgari 500 dekar pamuk, çeltik, pancar, tütün, ayçiçeği, bakliyat gibi ürünler sahasında asgari 250 dekar arazisi olanlar traktör alabilmektedirler” demektedir.²⁹ Ziraat Bankası da traktör alabilmek için üreticilere 300 dönümlük arazi sahibi olma şartı getirmekteydi.³⁰

Tablo 3. Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Tesis Yatırımları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı TL	Bitiş Tarihi	1967’ye İntikal
Bağ bahçe araştırma enstitüsü ikmal inşaatı	Yalova	9.000.000	1966	-
Zirai araştırma enstitüsü	Diyarbakır	9.000.000	-	Devam ediyor
Zirai araştırma ve intridüksiyon merkezi	İzmir	8.000.000	-	Devam ediyor
Cento Zirai Ekonomik ve İstatistik Araştırma Enstitüsü	Ankara	1.000.000	-	Devam ediyor
Narenciye paketleme evi	Antalya	750.000	-	Devam ediyor
Çeltik kurutma ve ambar	Edirne	150.000	1966	-
Yağlı tohum deneme istasyonu binası	Edirne	200.000	-	Devam ediyor
Termoterapi ve laboratuvarı ve bağcılık istasyonu	Tekirdağ	200.000	-	Devam ediyor
Tohum ıslahı ve deneme istasyonu ve sera	Samsun	250.000	-	Devam ediyor

Kaynak: **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, s. 9.

²⁸ **BCA**, F.30.18.1.2/212.78.6, 07.11.1967, s. 2.

²⁹ **BCA**, F. 30.1.0.0/81.514.4, 17.05.1966, ss. 4-5.

³⁰ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.17, 07.11.1967, s. 14.

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere ülkenin her yerinde genel müdürlüğün çeşitli yatırımları bulunmaktaydı. Özellikle proje tutarı açısından Yalova, Diyarbakır ve İzmir'deki yatırımlar dikkat çekmekteydi. Diyarbakır'da bir zirai araştırma enstitüsü kurulması bölge açısından önem teşkil etmekteydi. Bununla birlikte hükümet her ilde bir zirai araştırma enstitüsünü kurulmasını gerekli görmemekteydi.³¹

1.1.2. Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü

1.1.2.1. Damızlık

Müdürlük kendisine bağlı sığır ıslah ve üretim kurumları aracılığıyla yüksek vasıflı damızlık hayvan üretimini üstlenmişti. Bu kurumlarda mevcut kontenjan dışında kalan dişi damızlıkların özel sektör yetiştiricilerine verilmesi planlanmaktaydı. Bu konuda ilgili bir talimatname hazırlandığı da ifade edilmekteydi. 1966 yılı itibarıyla yetiştiricilere 1186 baş erkek ve 350 baş dişi merinos koyunu verilmiştir. Aralarında tosun, koç, boğa, at, katır, teke, dana ve hatta domuzların olduğu hayvanlar iğdiş edilmiştir. Devlet üretim çiftlikleri tarafından çiftçilere damızlık olarak 749 baş sığır, 2912 baş koyun ve arı oğlu (sayısı verilmemekte) verilmiştir. Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı 29 kuruluşta 1965 yılının Ekim ayından itibaren çeşitli ırklardan üretilen 247.092 adet civcivden 198.465 adedi ve ayrıca üretilen 692.035 adet damızlık yumurtadan 70.922 adedi özel yetiştiricilere verilmiştir. 1966 yılında düzenlenen ipekböceği kampanyası çerçevesinde de yetiştiricilere 3549 kuru ipekböceği dağıtılması planlanmıştır.³² 1964 yılından itibaren uygulamaya geçilen polihibrid ipekböcekçiliği yetiştiriciliği faaliyetlerini genişletmek amacıyla Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve Görükle Bucağı İpekböceği Tohumu İstihsal ve Pazarlama Kooperatifi 1967 yılından itibaren ortaklaşa bu faaliyeti yürütmeye başlamıştır. Buna karşın istenilen düzeyde polihibrid ipek böceği tohumu üretilmediği için Japonya'dan ithal edilerek bu ihtiyaç karşılanmaya devam edilmiştir.³³

1.1.3. Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü

Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü 15.05.1957 tarihinde 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Hakkında Kanun'un 43.maddesi uyarınca kuruldu. Bu birimin görevi; her türlü bitki yetiştiriciliğinin sağlıklı ortamlarda gerçekleşmesi için gerekli kontrollerin

³¹ BCA, F. 30.1.0.0/82.518.19, 24.11.1967, s. 6.

³² BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 29.

³³ BCA, F. 30.1.0.0/82.518.2, 24.1.1967, s. 6.

yapılması, ithal veya ihraç edilen bitkisel ürünlerin gerekli tetkiklerden geçirilmesi ve uygun görülmeyen ürünler için gerekli tedbirlerin alınması olarak ifade edilmekteydi.³⁴ Ziraat vekilinin 1967 tarihli bir açıklamasından anlaşıldığı üzere mevcut bütçe yeterli olmadığı için genel müdürlüğün iller düzeyinde teşkilatlanması henüz tamamlanmamıştı.³⁵

Üreticiyle işbirliği içinde çalışan ilgili vekâlet birimleri 1966 yılı içinde 1.600.000 dekarlık saha içinde bir çalışma yürütmüştür. Bu saha içinde yer alan hububat, sanayi bitkileri, fındık ve bağlıklar için çeşitli hastalıklar, yabani ve zararlı otlar konusunda zirai mücadelede bulunulmuştur. Bu çerçevede 15.000.000 meyve ağacı ve 750.000 tohumluk fidan ilaçlanmıştır. 40.000 ton ilaç ve 197.910 adet pülverizatör yanında diğer zirai mücadele aletlerinin kullanılması ve üreticilerle yapılan işbirliği sayesinde program başarılı bir şekilde uygulamaya konulmuştur. 1967 yılında 43.000 ton ilaç ve 265.000 adet zirai mücadele aletinin temin edilmesi öngörülmüştür.³⁶ Ülkemizde yaygın olarak görülen ve zabrus (ekin kamburböceği) adı verilen böcek türü ekinlerin yaprak, sürgün veya başak tanelerini yiyerek üreticiye oldukça zarar vermektedir. Hükümet bu zararlıyla mücadele etmeyi ilke olarak benimsemişti. 1966 yılı rakamlarına göre 2730 dekar alanda bu zararlıyla mücadele edilerek üreticiye gerekli finansman ve ilaç yardımı yapılmıştır. Özel sektörün zirai mücadele ilacı için gerekli ham maddeyi ithal etmesine izin verilmiştir. Bursa’da da 1.250.000 şeftali ağacı klok hastalığına karşı ilaçlama yapılmıştır. 2.340.507 dekarlık alan farelerden arındırılmıştır. Sürme hastalığına karşı 158.829 ton hububat tohumluğu ilaçlanmıştır. Mardin ili çevresinde Khapra haşeresiyle mücadele edilmiştir.³⁷ Ülkede 1966 yılı itibarıyla havadan ilaçlama yapan şirketlerin toplam 30 uçağı bulunmaktaydı. Bu sayının yeterli olmaması ve üreticilerden gelen yoğun talepler üzerine 1967 yılının birinci altı aylık planlaması çerçevesinde 7 uçağın ithal edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarih itibarıyla uçakların ikisinin geldiği ifade edilmekteydi. 1967 yılının ikinci yarısı için de 9 uçağın daha alınması gündemdeydi.³⁸

³⁴ “Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu”, *Resmi Gazete*, S. 9615, 24 Mayıs 1957, ss. 17157-17159.

³⁵ *BCA*, F. 30.1.0.0/82.518.6, 10.07.1967, s. 2.

³⁶ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 2. (*BCA*, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 4).

³⁷ *BCA*, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 6, 25-26.

³⁸ *BCA*, F. 30.1.0.0/82.518.16, 26.10.1967, s. 2.

Tablo 4. Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Programları

Tesisin Adı	Yeri	Başlama Tarihi	Proje Tutarı (TL)	1966 Harcaması (TL)	Bitiş Tarihi	1967'ye İntikal (TL)
Bitki koruma araştırma merkez enstitüsü	Ankara	1966	2146	326	-	1967'ye devir
Böl. zir. мү. ve kar. reis. atölye ve 2 ambar	Erzurum	1967 (İhale)	400	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Böl. zir. мү. ve kar. reis. atölye ve 1 ambar	Van	1967 (İhale)	300	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Böl. zir. мү. ve kar. reis. atölye ve 2 ambar	Trabzon	1967(İhale)	400	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Böl. zir. мү. ve kar. reisliği ilaç ambarı	Adana	1967(İhale)	270	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Böl. zir. мү. lv. amb. мүd. ilaç ambarı ve atölye	Afyon	1967(İhale)	540	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Garaj ve tamir atölyesi	Samsun	1966	153	104	-	1967'ye devir
İlaç-alet ambarı	Bursa	1966	152	165	26.2.1967	-
İlaç ambarı	Konya	1966	152	116	5.12.1966	-
Merkez zir. мү. ambar müdürlüğü atölye tevsi	Ankara	1967(İhale)	265	-	1967	İhalesi yapıldı ama inşaatı henüz başlamadı.
Sosyal tesisler (yemekhane, soyunma yeri ve banyo)	Afyon	1966	82	80	-	1967'ye devir
Tamir atölyesi	Konya	1966	150	165	28.2.1967	-
Zirai mücadele enstitüsü	İstanbul	1964	2865	1304	-	1967'ye devir
Zirai mücadele enstitüsü	Adana	1964	2000	200	12.7.1966	-
Zirai mücadele enstitüsü	İzmir	1965	1900	990	27.12.1966	-
Zirai mücadele ve karant. m. ³⁹	Isparta	-	-	-	20.1.1966	-
Zirai mücadele enstitüsü 4 kültür odası	Diyarbakır	1967(İhale)	129	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Zirai mücadele enstitüsü 8 kültür Odası	Adana	1967(İhale)	273	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.
Zirai mücadele enstitüsü 5 kültür odası	İzmir	1967(İhale)	185	-	1967	Proje ve tahsisatı gönderildi ama inşaatı henüz başlamadı.

Kaynak: BCA, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 23-24.

Tablo 4'e göre Adana ve İzmir'de zirai mücadele enstitüsü, Isparta'da zirai mücadele ve karantina merkezi, Konya'da tamir atölyesi ve ilaç-alet ambarı ve Bursa'da da ilaç-alet ambarının yapımı tamamlanmıştı.

³⁹ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.4, 17.05.1966, s. 3.

İstanbul’daki zirai mücadele enstitüsü, Ankara’daki bitki koruma araştırma merkezi enstitüsü ve Afyon’daki sosyal tesis yapımı 1967 yılı içinde devam etmekteydi. Diğer projelerin inşaatına henüz başlanmamıştı.

1.1.4. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 10 Şubat 1937 tarihinde 3127 sayılı kanunla kuruldu. Bu kurumun amacı şu şekilde ifade edilmekteydi:

“Memleketin sağlık ve sosyal, ziraat, endüstri, ekonomi, finans, adliye, kültür, bayındırlık ve şehir işleri(y)le ilgili iklim tesirlerini meydana çıkaracak surette büyük ve küçük iklim bölgelerinin karakterlerini elde etmek üzere hava, su ve iklim rasadlar(ıyla) lüzumu olan yerlerde deniz seviyeleri ve mıknaıtis inhırafları rasadları yapmak... elde edilen bilgilerin icab edenlerini broşürler, bültenler, haritalar ve grafiklerle yaymak... memleketin lüzum görülen yerlerinde istasyonlar açmak ve çalıştırmak”.⁴⁰

1.1.4.1. Meteoroloji İstasyonları

Bu dönemde yapımı tamamlanıp hizmete açılan meteoroloji istasyonları ve açılış tarihleri şu şekildedeydi: Acıpayam 25.4.1967, Cizre 19.4.1967, Salihli 30.12.1966, Dörtyol 15.4.1967, Ereğli (Konya) 31.3.1967, Sarıkamış 17.1.1967, Tefenni 15.5.1967, Uzunköprü 27.1.1967 ve Ünye 28.1.1967. Meteoroloji istasyonlarının her birinin proje tutarı 142.000 TL idi. Cihanbeyli, Giresun, Seydişehir, Bandırma, Sarıyer ve Solhan’da 1967 yılı itibarıyla istasyon inşaatları devam etmekteydi. 1967 yılı programında Erdemli, Başkale, Dikili, Keban, Manavgat, Milas, Rize, Sarıyer, Tercan ve Trabzon’da 180.000 TL tutarında istasyon inşaat projeleri yapılmış fakat bu tarih itibarıyla yapımlarına başlanmamıştı (Bakınız Tablo 5). Ayrıca Ankara’da 400.000 TL tutarında proje bedelli olarak meteoroloji meslek okulunun ikmal inşaatı planlanmış, bedel tutarının tamamı gönderilmiş fakat ihalesi henüz gerçekleşmemişti.⁴¹

Tablo 5. Devlet Meteoroloji İşleri Müdürlüğü’nün 1966 ve 1967 Yıllarında Yaptığı Meteoroloji İstasyon Binası İnşaatları

⁴⁰ “Türkiye Cumhuriyeti Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, S 3538, 19 Şubat 1937, s. 7707.

⁴¹ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 6-7.

Yeri	Proje Tutarı TL	1966 Yılı Harcaması	Bitiş Tarihi	1967'ye İntikal
Acıpayam	142.000	166.000	25.4.1967	-
Alata (Erdemli)	180.000	150.506 gönderildi	-	İhale edilmedi
Bandırma	142.000	77.000	-	Devam ediyor
Başkale	180.000	157.506 gönderildi	-	İhale edilmedi
Cihanbeyli	142.000	147.000	-	Devam ediyor
Cizre	142.000	177.000	19.4.1967	-
Dikili	180.000	150.506 gönderildi	-	İhale edilmedi
Dört Yol	142.000	155.000	15.4.1967	-
Ereğli (Konya)	142.000	141.000	31.3.1967	-
Giresun	142.000	110.000	-	Devam ediyor
Göztepe (Manavgat)	180.000	-	-	İhale edilmedi
Keban	180.000	152.506 gönderildi	-	İhale edilmedi
Köyceğiz (Rize)	180.000	-	-	İhale edilmedi
Milas	180.000	153.432 gönderildi	-	İhale edilmedi
Salihli	142.000	107.000	30.12.1966	-
Sarıkamış	142.000	169.000	17.1.1967	-
Sarıyer	180.000	89.369 gönderildi	-	1968'de yapılacak
Seydişehir	142.000	123.000	-	Devam ediyor
Solhan	142.000	92.000	-	Devam ediyor
Tefenni	142.000	77.000	15.5.1967	-
Tercan	180.000	160.132 gönderildi	-	İhale edilmedi
Trabzon	180.000	151.342 gönderildi	-	İhale edilmedi
Uzunköprü	142.000	133.000	27.1.1967	-
Ünye	142.000	116.000	28.1.1967	-

Kaynak: BCA, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 6-7.

1.1.5. Pamuk İşleri Müdürlüğü

Ziraat Vekâleti'nin teşkilat yapısını belirleyen ve 1937 yılında kabul edilen ilgili yasanın 8. maddesi uyarınca vekâlete bağlı olarak Pamuk İşleri Müdürlüğü kuruldu. Müdürlüğün amacı pamukların ıslah edilmesi, ekim sahasının genişletilmesi, maliyet fiyatlarının azaltılması konusunda gerekli tedbirleri almaktır.⁴²

Pamuk ihraç edilirken şikâyet konusu olan çırçırılama hatalarını ortadan kaldırmak için Adana Pamuk Araştırma Enstitüsü 15 gün süreli bir kurs açmış ve 25 kursiyeri eğiterek belgelerini vermiştir.⁴³ Şubat 1966 tarihi itibarıyla 10'u elektrik-telefon-tesisatı; 15'i tarım alet ve ekipmanı; 40'ı atölye alet-aracı ve 121'i traktör-ekipmanı olmak üzere toplam 186 proje müdürlük tarafından tamamlanmıştır. 1966 yılı içinde 159 bina inşaatı, 1250 makine teçhizat, 1385 saw-gin (testereli çırçır makinesi) tesisi, 260 pamuk

⁴² "Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu", s. 8287.

⁴³ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 22.

tohumu selektörü ve 100 elektrik şebekesi yapımı projeleri devam etmekteydi.⁴⁴

Söke Ziraat Odası’nın⁴⁵ hazırlamış olduğu rapora göre 1963 yılından itibaren pamuk ve fındık kalkınma planlarında öngörülen miktarların üzerinde üretilmekteydi. Sulama, iyi tohum kullanılması, gübreleme, zararlılarla mücadele ve çiftçinin teçhizatının uygunluğu verimi artırmaktaydı. Buna karşın hava şartlarındaki olumsuzluklar üretimin önündeki en büyük engeli teşkil etmekteydi. Üstelik üretim giderlerinin yükselmesine karşın mahsul satış fiyatlarının sabit kalması üreticileri zor durumda bırakmaktaydı. Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’nin (TARİŞ) bu konuda devreye girmesi, pazarlama sorunun giderilmesi ve ihracatın artırılması üreticilerin beklentileri arasında yer almaktaydı.⁴⁶

1.1.6. Üretim Hedefleri

Tablo 6. 1966-1967 Yıllarında Tarım Ürünlerinde Üretim Hedefleri (bin ton)

Başbakan Süleyman Demirel’e sunulmak üzere hazırlanan rapor			Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	
Ürün Adı	1966 Yılı	1967 Yılı	Ürün Adı	Toptan gayri sâfi üretim değerleri içinde ürünlerin tahmini yüzde oranı (1967 Yılı)
Yağlı tohumlar	900	1200	Bakliyat	2,8
Pamuk (elyaf)	340	370	Hayvan yemleri	13,7
Diğer sanayi bitkileri	10.000	10.500	Sebze ve meyve	19,5
Tütün	150	150	Sanayi bitkileri	11,1
Narenciye	450	500	Hayvancılık	27,7
Çay (kuru)	15	16	Ormancılık	2,6
Fındık	185	160	Balıkçılık	1,3
Antep fıstığı	9,5	11	Kaynak: <i>Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır</i> , s.2 (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 3); Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967 , T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1963, s. 149.	
Baklagiller (tane)	600	800		
Zeytinyağı	120	90		

⁴⁴ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, ss. 50-53.

⁴⁵ Çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla 1963 yılında 6964 sayılı kanunla Ziraat odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği kuruldu (BCA, F.30.1.0.0/82.518.6, 10.07.1967, s. 6). (“Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu”, **Resmî Gazete**, S. 9614, 23.5.1957, s. 3119).

⁴⁶ BCA, F. 30.1.0.0/82.516.17, 16.12.1966, s. 5.

Tablo 6'ya göre fındık ve zeytinyağı üretiminde 1967 yılı için bir artış öngörülmemektedir. Tütün üretimi sabit kalırken diğer ürünlerde artış beklenmektedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı tahminlerine göre hayvan ürünleri toplam üretim içinde %27,7 oranıyla ilk sırada yer almaktadır.

İhraç edilmesi ve döviz getirisinin yüksek olmasından dolayı hükümet programında özellikle yaş çay yaprağı ve tütün üretimi üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmaktaydı. Hükümet tütün ihracının arttırılması için yeni pazarların bulunmasını sağlamayı, kaliteli tütün yetiştirilmesini teşvik etmeyi ve dünya piyasalarıyla rekabet edecek bir fiyat politikası oluşturmak istiyordu. Bu istek doğrultusunda ruhsat usullerine ilişkin hükümleri içeren Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu'nu hazırlayıp TBMM'ye sunmuştur. Bu kanun Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Bölge Birlikleri ile Türkiye Tütün Ekicileri Genel Birliği adı altında hükümet tasarısı olarak hazırlanmıştı. Önceki yıllarda uygulanan destekleme satın alımlarına devam edilecekti. Ayrıca Antalya'da 70 ton kapasiteli bir narenciye paketleme binası için ihale yapılmış ve gerekli makineler hazırlanmıştı.

İç piyasada tüketiminin yaygın oluşu dikkate alındığında mevcut çay fabrikalarının yeterli gelmeyeceği düşünülerek 1965 yılı bütçesi çerçevesinde 3 çay fabrikasının ve çay paketleme tesisinin kurulup işletmeye açılmasına karar verilmiştir. Programda ayrıca çay tarımı ve imalatıyla ilgilenecek bağımsız bir çay kurumunun kurulması için TBMM'ye bir kanun tasarısı sunulacağı ifade edilmektedir. İç tüketimden artan çaylar ihraç edilmeye devam edilecekti. Tütün ve çay fiyatları ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar ve üreticinin emeği göz önünde bulundurularak belirlenecekti. Yaş çay yapraklarının fiyatı Ziraat ve Tekel Vekâletleri ile üretici temsilcilerinin katılımıyla oluşan bir heyet tarafından belirlenecekti.

Hükümet 1966 yılı programı çerçevesinde taze meyve-sebze ihracatını ve konserveçiliği teşvik etmekte ve özel sektörün bu konudaki girişimlerini desteklemektedir. Ayrıca tütün ekimine ve tarım satış kooperatiflerine yönelik hazırlanan kanun tasarılarının kanunlaştırılması yönünde bir anlayış sergilemektedir.⁴⁷ Bira üretimini arttırmak için hükümet daha önce 4.Koalisyon Hükümeti tarafından ihalesi yapılan Yozgat Bira Fabrikası'nı inşa ederek üretime açmayı istemektedir.⁴⁸

Konserveçiliğin gelişimi için vekâlete bağlı olarak kurulan Bursa Konserveçilik Araştırma Enstitüsü ve Çanakkale Tarım Ürünleri Teknolojisi

⁴⁷ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 4, 22-23, 26.

⁴⁸ Hükümetler ve Programları 1960-1980, s. 113.

Araştırma ve Yayım İstasyonu yayım ve araştırma konularında önderlik yapmaktaydı. Avrupa’da rağbet gören çeşitli sebze tohumları Hollanda ve Danimarka’dan getirilerek ülkenin farklı yerlerindeki ıslah ve deneme kurumlarında adaptasyon yönünde çalışmalar yapılmaktaydı.⁴⁹

1.1.7. Zirai Araştırma, Eğitim ve Yayım Faaliyetleri

Bölgenin zirai özellikleri dikkate alınarak ana ürünler üzerinde bilimsel ve ekonomik anlamda üretim yapmak ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinde bulunmak amacıyla ülkenin çeşitli yerlerinde enstitüler kurulması kararı alınmıştır. 1967 yılından itibaren üniversitelerle işbirliği içinde bulunularak 6 yerde ilmi araştırma enstitü merkezi ve hububat, sanayi bitkileri, bağ-bahçe, hayvancılık-arıcılık-tavukçuluk olmak üzere 9 farklı yerde araştırma enstitülerinin kurulmasına karar verilmiştir. 100’e yakın mevcut müessese de araştırma enstitüsü ve merkezlere bağlı ikincil istasyonlar halinde örgütlenerek üretim, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine dâhil edilmesi planlanmıştır. Söz konusu müesseseler özel sektörle işbirliği içinde ilk etapta meyve, zeytin ve fıstık fidanı ile bağ çubuğu miktarının 8.000.000 dan 50.000.000’a çıkarılması öngörülmektedir.

Tablo 7. 1966-1967 Yılı İtibarıyla İnşaatı Devam Eden Veya Biten Tarım Okulları

Proje Okulun Adı	Yeri	Projenin Tutarı (TL)	Projenin Bitiş Tarihi	Projenin Devam Ettiği Tarih
Bölge tarım okulu	Afyon	7.000.000	-	1967
Bölge tarım okulu	Kırşehir-Çiçekdağı	5.500.000	-	1967
Bölge teknik tarım okulu	Mardin	8.000.000	-	1967
Bölge teknik tarım okulu	Muş	4.000.000	1966	-
Bölge teknik tarım okulu	Van	8.000.000	-	1967
Bölge teknik tarım okulu	Giresun	5.550.000	-	1967
Bölge teknik tarım okulu	Antalya	6.500.000	-	1967
Tarım okulu gıda sanatları laboratuvarı	Trabzon	100.000	-	1967
Teknik tarım okulu tarım ve el sanatları binası	Sivas-Ulaş	250.000	1966	-
Ziraat meslek okulu	Denizli-Çivril	6.500.000	-	1967
Ziraat meslek okulu	Erzurum-Narman	6.000.000	-	1967

Kaynak: BCA, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, s. 9.

⁴⁹ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 21.

Tablo 7'ye göre teknik tarım okulları ülke geneline yaygınlaştırılmaya çalışılmaktaydı. Mardin ve Van illerinde inşa edilen tarım okullarının proje tutarlarının diğerlerine nazaran yüksek oluşu dikkat çekmekteydi. Teknik eleman ve örnek çiftçi yetiştirilmesi için 15 adet tarım okulu faaliyetteydi. 1966 yılında iki yerde, 1967 yılında da Van, Mardin, Giresun ve Antalya'da tarım okullarının açılması planlanmaktaydı. Ayrıca 1967 yılı itibarıyla çiftçi çocuklarının öğretimini, yetişkin çiftçi kadın ve erkeklerin eğitimlerini, zirai yayım hizmetlerini ve teknik tarım programlarını uygulayacak şekilde 50 yerde teknik tarım okulunun açılması gündemdeydi.⁵⁰ Her iki ilçeye bir tane olacak şekilde bu okulların ayısı 300'e çıkarılacaktı.⁵¹

Bursa'da Karacabey Harası buzağı emzirme ahır 7-8 Ağustos 1967; İzmir'de zirai araştırma introdüksiyon⁵² ve Bornova'da aşı kontrol laboratuvarının 17-24 Ağustos 1967 ve Çorlu Zirai Donatım Deposu'nun Eylül 1967 tarihinde açılmaları öngörülmekteydi.⁵³

Örücülük, dokumacılık, boyacılık konularında çiftçilere eğitim vermek ve mahalli sanatların gelişimini sağlamak için Ankara'da Köy Sanatları Laboratuvarı kurulmuştur. Bu kuruluş aracılığıyla Eskişehir, Konya, Erzurum, Niğde, Samsun, Sinop, Kayseri, Balıkesir, Bolu, Burdur, Hatay, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli illerinde kurslar açılmıştır.⁵⁴ Veteriner Bakteriyoloji Laboratuvarı'nda koyunlar için ülke ihtiyacını karşılayacak düzeyde çiçek aşısı üretilmekteydi.⁵⁵

1.2. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü

Ziraat Vekâleti'nin teşkilat yapısının 1937 yılında kanunla belirlenmesiyle birlikte Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü bu vekâlete bağlandı. Söz konusu kanunda müdürlüğün görevlerinin bir kısmı şu şekilde ifade edilmekteydi:

“Memleketin hayvanlarının sıhhatlerini korumak ve kendilerine zarar veren her türlü âmillerle savaşmak, hayvanlardan insanlara geçen hastalıklar bakımından hayvanları ve hayvani maddeleri insanlara zarar

⁵⁰ Teknik tarım okullarının kurulacağı şehirler arasında Samsun ve Kırklareli de yer almaktaydı. (BCA, F.30.1.0.0/81.514.4, 17.05.1966, s. 2).

⁵¹ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel'e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 4. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 6).

⁵² Islah için gerekli olan bitki materyalinin bir amaç doğrultusunda bir yerden alıp başka bir yere götürme işlemi.

⁵³ BCA, F.30.1.0.0/82.518.9, 08.08.1967, s. 3.

⁵⁴ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 18.

⁵⁵ BCA, F. 30.1.0.0/82.518.6, 10.07.1967, s. 3.

vermiyecek bir hale getirmek, vasıflarını yükseltmek, verimlerini ve sayılarını çoğaltmak. Her türlü hayvan mahsullerile hayvan meskenlerini ve yiyeceklerini muayene, murakabe ve tahlil etmek”.

Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilatları şu birimlerden oluşmaktaydı:

Merkez: Salgın hastalıklar; tahaffuzhaneler; parazitler, hastalıklar; hayvan hareket ve sevkıyatı, pazar ve panayırlar; teçhizat ve idare; sağlık müesseseleri ve hastaneler; atçılık; koyun ve keçi; sığırcılık; tabî ve sun’î sıfada; haralar; sergiler, koşular ve müsabakalar; nesilname.

Taşra: Veteriner başmüdürlükleri, veteriner müdürlükleri, mütehasıslıklar, veterinerler, fen ve hayvan sağlık memurlukları, müesseseler, mektebler ve kurslar.⁵⁶

Hayvancılık politikası hükümet programında şu şekilde belirlenmişti:

“Hayvanlarımızın hastalıkları ile mücadele, ıslah ve uygun besleme suretiyle birim veriminin yükseltilmesi, zayıtın önlenmesi, iyi kalitede ve bol miktarda hayvani mahsül üretiminin sağlanarak milletçe beslenmemizin düzeltilmesi ve hızla artan nüfusumuzun ilâve gıda ihtiyacının karşılanması, dolayısıyla, üreticinin hayat seviyesinin yükseltilmesi, dış pazarlardaki talep sebebiyle ihracatımızı arttırarak döviz kaynaklarımızın geliştirilmesi, sanayimizin muhtaç bulunduğu çeşitli hayvansal ham maddelerin yurt içinden karşılanması teşkil eder”.

Programda yerli popülasyonun ıslâh edilmesi, ülkenin çeşitli ekolojik yapılarına uyum sağlayabilecek yüksek vasıflı hayvan ırklarının özel ve kamu sektöründe geliştirilmesi ve bilinçli bir melezleme programının 1967 yılından itibaren uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca yünlü dokuma sanayisinin ihtiyaç duyduğu ince yapağıyı temin edebilmek için tiftikçilik sektörünün geliştirilmesine yönelik projelerin uygulanması ve özellikle hayvancılıkla geçimini sağlayan çiftçilerin desteklenmesi hükümetin üzerinde durduğu konulardı.⁵⁷ Bu amaca yönelik olarak Erzurum Ilıca’da basit yapağı yıkama ve balyalama tesisinin Ekim 1967 tarihi itibarıyla açılması öngörülmekteydi.⁵⁸ Mevcut 700 ton olan merinos yapağı üretiminin en kısa süre içinde 15 bin tona çıkarılması düşünülmekteydi. Bu nedenle bir taraftan elit merinos koyunlarının sayısı artırılırken diğer taraftan programlı bir şekilde merinos melezlemesi gerçekleştirilecekti. Merinoslaştırma projesi

⁵⁶ “Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilat Kanunu”, s. 8288.

⁵⁷ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, ss. 116-117.

⁵⁸ **BCA**, F.30.1.0.0/82.518.9, 08.08.1967, s. 4.

dâhilinde tiftik keçisi üretiminin ıslahı ve geliştirilmesi için hazırlanmış olan “Türkiye Ankara keçisi yetiştiriciliğinde ve ıslahında takip edilecek ana prensipler” isimli programın, pilot bölge olarak seçilen Ankara’nın Beypazarı ilçesinde uygulanmasına karar verilmiştir. Siirt ve Çankırı merkezde iki adet tiftik teke deposu yapılmış ve bu iki depoya toplam 250’şer baş tiftik teke verilmiştir.⁵⁹

Yerli yapağı üretiminin tasnif, yıkama ve balyalama aşamalarıyla kalitesinin yükseltilmesi ve ihracatının artırılması amacıyla 1966 yılında bir yapağı yıkama-tasnif ve 1967 yılında da beş ayrı müessese kurulmasına karar verilmiştir. Dericilik ve su ürünleri sanayisinin gelişmesi amacıyla 1967 yılında bir yerde dericilik araştırma ve geliştirme ve iki yerde su ürünleri enstitüsünün kurulması program dâhiline alınmıştır.⁶⁰ Başbakana sunulan raporda 71 milyonu aşan yerli hayvan popülasyonundan bahsedilmekteydi. Bu nedenle ülkenin birçok yerinde hayvan sağlık okulu açılması düşünülmekteydi. Nitekim 1966 yılında iki hayvan sağlık okulunun (Konya ve Samsun’da) açılması ve mevcut olan bir okulun da yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca 1967 yılı itibarıyla iki hayvan sağlık okulunun da açılması hedeflenmiştir.⁶¹

Hayvan hastalıklarının tedavisinde sistematik ve programlı muayene, ilaçlama ve aşılamaya devam edilmekteydi. 1966 yılında 25 milyon ve 1967 yılında da 30 milyon baş hayvanın aşılanması öngörülmekteydi. Şap hastalığı canlı hayvan ve hayvan ürünlerinin ihraç edilmesinde önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Bu nedenle Ankara’da çeşitli tiplerde şap aşısı üreterek hastalığı kontrol altına alabilmek için bir Şap Enstitüsü’nün 1966 yılının sonlarına doğru açılması planlanmaktaydı. Yetiştiricinin malını en iyi şekilde satışını yapabilmesi için hayvan borsaları ve pazarlarının kurulması tasarlanmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde hayvan pazarlarının kurulması gerektiği hükümet programında vurgulanmıştır.⁶² 1966 yılında dört yerde (Kars, Erzurum, Konya ve İçel) hayvan pazarı kurulmasına karar verilmiştir. İlerleyen yıllarda ihtiyaç dâhilinde bu sayının artırılması düşünülmüştür. 25 ilde kontrollü besi hayvancılığı yapılması yönünde çalışmalar başlamıştır. Mezbahalarda etlerin daha hijyenik şartlarda işlenmesini sağlamak için Mezbaha Hayvan Kesim ve Yüzme Yönetmeliği

⁵⁹ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 10, 31.

⁶⁰ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s.6. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 8).

⁶¹ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 5. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 7); BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 18.

⁶² **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 117.

hazırlanmış ve ilgili vekâletin onayına sunulmuştur.⁶³ Hükümet bilimsel amaçlı olarak alınan örnekler dışında av hayvanlarının canlı, cansız veya konserve olarak yurt dışına ihraç edilmesini yasaklamaktaydı.⁶⁴

Hayvan ırklarının ıslahıyla ilgili hazırlanmış olan projelere göre Karadeniz sahil bölgesinde Jersey; İstanbul, İzmir, Sakarya ve İzmit illerinde Holstein; Eskişehir Porsuk vadisinde ve Trakya bölgesinde Montafon; Doğu Anadolu Bölgesi’nde Montafon ve Hereford; Güney Anadolu Bölgesinde de Güney Sarı Kırmızısı ırkıyla ilgili çalışmalar yürütölmekteydi. Sığırlar için suni ve tabii tohumlama yöntemleri kullanılmaktaydı. Tabii tohumlama yapabilmek için Erzincan Merkez; Ağrı Tutak ve Bitlis Ahlat’ta tabii tohumlama laboratuvarları kuruldu.⁶⁵

1.2.1. Yem Sanayi Faaliyetleri

Hayvanların bilimsel usullere göre beslenmesinde yem büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle hükümet yem fabrikalarının sayısını artırmaya önem vermekteydi.⁶⁶ Ülkede mevcut 8 yem fabrikasının toplam kapasitesi 56.700 tondu. 1965 yılında 47.434 ton yem üretilmiştir. 1966 yılında bu rakamın 65.000 ton olması üzerinde durulmuştur. Ülkede 23 milyon ton yeme ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu nedenle mevcut yem fabrikalarının üretim kapasitelerinin artırılması ve Sakarya, Samsun, Bursa, Kayseri, Diyarbakır, Gaziantep ve Isparta’da yeni yem fabrikalarının kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca yerel düzeyde küçük kapasiteli yem fabrikalarının kurulması için özel girişimcilerin teşvik edilmesi istenmekteydi.

Tablo 8. Yem Bitkisi Üretimi 1966-1967 (Hektar)

Ürün Adı	1966 Yılı	1967 Yılı (Hedeflenen)
Yonca	51.000	58.000
Korunga	29.000	32.000
Fiğ	105.000	115.000
Tırfıl	-	1200

Kaynak: *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 5.

(BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 7).

⁶³ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 8, 11, 30.

⁶⁴ BCA, F. 30.18.1.2/192.10.12, 05.02.1966, s. 1.

⁶⁵ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 31.

⁶⁶ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 116.

Tablo 8'deki veriler yonca, korunga ve fiğ miktarlarının 1967 yılı itibarıyla artırılması yönünde bir anlayışın sergilendiğini göstermektedir.

Yeşil yem ve pancar küspesinin kurutulması için de ilerleyen yıllarda Muş, Erzurum, Adana, Kastamonu, Kars, Ağrı, Samsun, Çumra, Ereğli, Çivril ve Söke'de birer adet olmak üzere toplam 11 adet yonca kurutma tesisinin faaliyete geçmesi hedeflenmekteydi.⁶⁷

Tablo 9. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Programları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	1966 Harcaması (TL)	Bitiş Tarihi	1967'ye İntikal (TL)
Ayır deposu tesisleri	Samsun-Bafra	600	600	1966	-
Ayır deposu tesisleri	Urfa	750	-	-	-
Bölge laboratuvarı	Erzurum	862	797	1966	-
Bölge laboratuvarı	Denizli	787	675	1966	-
Gıda kontrol laboratuvarı	Kars	723	288	-	1967
Gıda kontrol laboratuvarı	Kayseri	750	588	1966	-
Gıda kontrol laboratuvarı	Antalya	750	225	-	1967
Hayvan pazarı	Konya	1500	-	-	1967
Hayvan pazarı	Kars	1500	122	-	1967
Hayvan pazarı	Erzurum	1500	-	-	1967
Hayvan pazarı	Ağrı	1500	-	İhale edildi	-
Hayvan pazarı	Eskişehir	1500	-	İhale edildi	-
Hayvan pazarı	Muş	1500	-	-	-
Hayvansal lifler laboratuvarı	İstanbul	550	276	-	1967
Suni tohumlama laboratuvarı	İzmir-Bornova	650	428	1966	-
Suni tohumlama laboratuvarı	Kütahya-Simav	250	142	-	1967
Suni tohumlama laboratuvarı	Sakarya-Geyve	120	93	1966	-
Şap enstitüsü	Ankara	1500	1500	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Trabzon-Çaykara	220	195	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Erzincan-Tercan	220	195	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Bitlis	150	110	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Bingöl	100	61	1966	-

⁶⁷ Başbakan Sayın Süleyman Demirel'e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır, s. 7. (BCA, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 9).

ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA TÜRKİYE’DE 1966-1967 YILLARINDA TARIM,
ORMAN VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	1966 Harcaması (TL)	Bitiş Tarihi	1967’ye İntikal (TL)
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Rize-İkizdere	250	110	-	1967
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Siirt	250	250	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Bursa-Keles	250	255	1966	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Muş-Malazgirt	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Erzurum-Hınıs	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Erzurum-Horasan	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Erzurum-İllica	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Kars-Tuzluca	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Kars-Sarıkamış	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Kars-Çıldır	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Ağrı-Tutak	250	-	İhale edildi	-
Tabii tohum laboratuvarı (50 baş boğalık)	Niğde-Aksaray	600	-	-	-
Tahaffuzhane	Edirne	350	350	1966	-
Tahaffuzhane	Gaziantep	350	328	-	1967
Tahaffuzhane	Ağrı-Gürbulak	500	100	-	1967
Tahaffuzhane	Kars-Kızılçakçak	1200	82	-	1967
Veteriner konutu	Ordu-Mesudiye	160	-	-	-
Veteriner sağlık merkezi	Kars-Iğdır	200	-	-	-
Veteriner sağlık merkezi	Erzurum-Hınıs	200	-	-	-
Veteriner sağlık merkezi	Van-Özalp	200	-	-	-
Veteriner sağlık merkezi	Van-Muradiye	200	-	-	-

Kaynak: **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 19-21.

Tabii tohum laboratuvarlarının maliyetlerinin diğer müesseselere göre düşük olması ülke genelinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Tahaffuzhanelerin özellikle sınır şehirlerinde, hayvan pazarı-veterinerlik sağlık merkezi tesisleri ve hayvan sağlık memuru okullarının da büyükbaş hayvancılığın yaygın olarak yapıldığı Kars Arpaçay ve Ağrı gibi şehirlerde inşa edilmiş olması dikkat çekicidir (Bakınız Tablo 9-10).

Tablo 10. Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Programlarına Göre İnşa Edilen Eğitim Kurumları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	1966 Harcaması (TL)	1967'ye İntikal (TL)
Eğitim merkezi	Ağrı	900	790	1967
Hayvan sağlık memuru okulu	Konya	1920	457	1967
Hayvan sağlık memuru okulu	Samsun	1500	335,5	1967
Hayvan sağlık memuru okulu	İstanbul	1000	686,3	1967
Hayvan sağlık memuru okulu	Ankara	3500	-	-
Hayvan sağlık memuru okulu	Kars-Arpaçay	3500	-	-

Kaynak: **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 20-21.

1.2.2. Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü

Süt Endüstrisi Kurumu merkezi Ankara olmak üzere 30 Nisan 1963 tarihinde kabul edilen 227 sayılı kanunla kuruldu. Kurumun amacı üreticinin ürettiği sütün işlenmesi ve değerlendirilmesi için özel sektörü teşvik etmek, örnek tesisler kurup işleterek Türkiye’de süt endüstrisinin gelişmesini sağlamaktı.⁶⁸

Hükümet hem Süt Endüstrisi Kurumu aracılığıyla milli geliri artırmayı hem de halkın süt ürünleriyle beslenmesini istemekteydi. Bu amaçla süt üretiminin gereği gibi değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için özel sektör de teşvik edilecek ve ülkenin uygun görülen yerlerinde örnek süt işletme tesisleri kurulacaktı.⁶⁹

Tablo 11. Süt Endüstrisi Kurumu 1966 ve 1967 Yılı proje Programı

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	İhale Tarihi	Bitiş Tarihi	İnşaatın Durumu	30 Haziran 1967 İtibarıyla Harcanan TL
Pastörize süt fabrikası	İstanbul	25.302.000	1966 Yaz	1968 Mart	Devam ediyor.	3.371.000
Süt tozu fabrikası	Kars	23.192.000	1966 Sonbahar	1968 Nisan	Devam ediyor.	1.966.000
Pastörize süt fabrikası	İzmir	16.785.000	1967 İlk aylar	1967 Eylül	İnşaat bitti. Montajı yapıp Eylül sonunda işletmeye açılacaktır.	3.013.000

⁶⁸ “Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Kanunu”, **Resmi Gazete**, S. 11398, 9 Mayıs 1963, s. 1.

⁶⁹ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 116.

ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA TÜRKİYE’DE 1966-1967 YILLARINDA TARIM,
ORMAN VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	İhale Tarihi	Bitiş Tarihi	İnşaatın Durumu	30 Haziran 1967 İtibarıyla Harcanan TL
Pastörize süt fabrikası	Adana	16.785.000	1966 Sonbahar	1967 Kasım	İnşaat bitmek üzeredir. Montaj başlamıştır. Kasım ayı sonunda işletmeye açılacaktır.	2.558.000

Kaynak: BCA, F.30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 26-27.

Tablo 11’deki verilere göre Süt Endüstrisi Kurumu, İstanbul’da 100, İzmir ve Adana’da 35’şer ve Kars’ta da 60 ton kapasiteli süt ve mamulleri tesisinin 1967 yılı içinde kurulmasını planlamaktaydı. Ayrıca özel teşebbüsün de katılımıyla 11 ilde pastörize süt ve mamulleri tesisi açılması gündemdedi. Yüksek süt potansiyeli olan doğu illeri başta olmak üzere ülkenin 16 ilinde modern peynir ve tereyağı tesisi kurmak için gerekli projeler hazırlanmıştı.

Turgutlu’da 10 Temmuz 1967 tarihinde Bebe Holland firması tarafından süt tozu fabrikası açılmıştır. Üretim kapasitesi sekiz saatte beş tondu. Kayseri Tarsan Süt ve Mamulleri Fabrikası’nın 20 Ağustos 1967 tarihinde açılması kararlaştırılmıştı. Kooperatife ait olan fabrikanın üretim kapasitesi 10 tondu. Adapazarı’nda da özel sektör tarafından süt ve mamulleri fabrikasının inşaatına başlanmıştı.⁷⁰

Ülkede süt sığırlarının ıslahını ve seleksiyonunu sağlamak için kültür sığırcılığı yönünde faaliyet gösteren Bursa ve Eskişehir illerini kapsayan ve söz konusu süt sığırlarının soy kütüğünün tutulması ve süt yağı kontrollerinin yapılması için yedi yıllık bir proje hazırlanmış ve saha uygulaması için gerekli hazırlıklar tamamlanmıştı. İlerleyen yıllarda söz konusu projenin ülke geneline yaygınlaştırılması düşünülmekteydi.⁷¹

1.3. Orman Genel Müdürlüğü

Orman Genel Müdürlüğü Teşkilât Kanunu 4 Haziran 1937 tarihinde 3204 sayılı kanunla kabul edildi. Bu kanuna göre ülke ormanlarının korunması, işletilmesi, imar edilmesi, yetiştirilmesi ve verimlerinin arttırılması için gerekli kurumları oluşturmak ve bu alanda hizmet verecek fen görevlilerini yetiştirmek müdürlüğün görevi dâhilinde bulunmaktaydı.

⁷⁰ BCA, F. 30.1.0.0/82.518.9, 08.08.1967, s. 2.

⁷¹ BCA, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 9.

Müdürlüğün merkez teşkilatında şu birimler yer almaktaydı: Koruma; harita ve kadastro; amenajman; işletme; imar; tedrisat; fenni araştırma; inşaat; ağaçlandırma; mücadele ve avcılık; sanayi ve istatistik; ekonomi; murakabe ve teftiş. Taşra teşkilatlarının da orman mevcudiyetinin durumuna göre kurulduğu ifade edilmekteydi.⁷²

Hükümet ormanları bir taraftan koruyup geliştirmeyi tasarlarken diğer taraftan bilimsel yöntem ve teknikleri kullanarak kereste ihtiyacını karşılamayı öngörmekteydi. Orman köylüsünün ekonomik durumunu iyileştirmek ve yeni iş sahaları açabilmek için ormanlardaki yaşlı ağaçların ekonomiye kazandırılması düşünülmekteydi. Ormanla ilgili ihtiyaç duyulan çalışmalar ormanın bulunduğu yerdeki köylülere yaptırılacak, orman köylüsü eğitilecek, ormanların korunmasına yönelik halk bilinçlendirilecek, orman yolları yapılacak, erozyona yönelik tedbirler alınacak ve ağaçlandırmalar yapılacaktır.⁷³

Orman köylerinin kalkındırılması ve köylerde el sanatlarının geliştirilmesi amacıyla Federal Almanya ve Türkiye arasında yapılan “Teknik İşbirliği Antlaşması” 12.2.1966 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bu antlaşma çerçevesinde Federal Almanya Hükümeti tarafından bağış yoluyla ve vergiden muaf tutulmak suretiyle Türkiye’ye çeşitli alet, makine ve malzeme gönderilmiştir. İlerleyen süreçte Gelişen Memleketler İçin Alman Kalkındırma Cemiyeti ve Orman Köylerini Kalkındırma Dairesi Başkanlığı arasındaki yazışmalar çerçevesinde tahta el sanatları ve ev endüstrisi için gerekli malzeme Almanya tarafından yine Türkiye’ye bedelsiz olarak teslim edilmiştir.⁷⁴

Hükümet orman yangınlarının önlenmesine yönelik gerekli teçhizatın alınması için gerekli ödeneği ayırmıştır. Ayrıca İzmir ve Muğla başmüdürlüklerinde birer telsiz tamir atölyesi kurularak çıkabilecek yangınlarda iletişimin sağlanması istenmiştir. Bunun yanında seyyar yangın söndürme ekipleri oluşturularak yangın bölgelerine sevk edilmiştir. Vekâlet ilgili raporunda alınan bu önlemlerle orman yangınlarının verdiği tahribatın büyük ölçüde azaltılmış olduğunu ifade etmekteydi.⁷⁵

Ormancılık faaliyetlerinin geliştirilmesinde halkın yardımına başvurulması ön ilke olarak kabul edilmiştir. Verimliliği artırmak için

⁷² “Orman Umum Müdürlüğü Teşkilât Kanunu”, **Resmi Gazete**, S. 3630, 14 Haziran 1937, s. 8294.

⁷³ **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, s. 118.

⁷⁴ **BCA**, F. 30.18.1.2/192.9.16, 12.02.1966, ss. 1-28.

⁷⁵ **BCA**, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, s. 12.

ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA TÜRKİYE’DE 1966-1967 YILLARINDA TARIM,
ORMAN VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

ormanların imar ve bakımına önem verilmiştir. Bu amaçla 1967 yılında 10 adet tam teşkilatlı orman kesimi düzenleme (amenajman) grubu, 12 adet orman araştırması, 15 adet tohum ıslah ve üretim istasyonu kurulması; 1966 yılında 82 adet olan 1750 hektar fidanlık alanın 1967 yılında 4000 hektara⁷⁶ ulaştırılması öngörülmekteydi.

Tablo 12. Orman Genel Müdürlüğü Orman Ürünleri İşleme Sanayii Tesisi 1966 ve 1967 Yılları Yatırım Programları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	İhale Tarihi	Bitiş Tarihi	1966 Yılı Harcaması	1967’ye İntikal
Ambalaj işleme tesisi	Antalya	6770	1965	1967	855	5915
Kereste fabrikası	Demirköy	14.495.000	1964	1968	1286	3.197.000
Kereste fabrikası	Bartın	8.550.000	1964	1968	1400	6.750.000
Lif levha fabrikası	Artvin	48.843	1966	1969	200	3574
Yangın levhası (yonga) fabrikası	Ayancık	26.093.000	1964	1968	1500	3060

Kaynak: **BCA**, F.30.1.0.0/82.518.21, 1967, s. 14, 17.

Bu dönemde Orman Genel Müdürlüğü’ne ait olan 14 kereste fabrikası bulunmaktaydı.⁷⁷ Tablo 12’deki verilere göre bu sayı arttırılmaya çalışılmaktaydı. Üstelik tablodaki verilerden bağımsız olarak 1966 yılı içinde Artvin, Ayancık, Demirköy, Bartın ve Antalya’da 5 adet lif, yonga levhası, kombine kereste ve ambalaj fabrikalarının etütleri tamamlanmış ve toplam 110 milyon TL’ye ihaleleri gerçekleştirilmiştir. Özel teşebbüse ham madde garantisi verilerek 1967 yılı içinde 10 adet daha kereste fabrikası kurulması planlanmaktaydı. Orman köylülerinin dam örtüsü, arı kovanı, köy tipi ebonit soba ve çeşitli ihtiyaçlarını gidermek ve linyit üretimini arttırmak amacıyla 20 milyon TL fon ayrılmış ve bu fonun 15 milyon TL’si kullanılmıştır. Ormancılık faaliyetleriyle ilgili birçok kanun tasarısı da hazırlanmış ve TBMM’ye sevk edilmiştir. Bu tasarılar arasında dam örtüsü olarak kullanılacak maddelerin ilgililere kolaylıkla ulaştırılmasının sağlanması da yer almaktaydı. 1966 yılı içinde ülke ormanlarından 3.437.539 m³ çeşitli işlerde kullanılacak odun ve 15.000.549 ster yakacak odun üretilmesi tasarlanmaktaydı.⁷⁸ Sinop ilinden gelen genel müdürlük bünyesinde bir kereste fabrikası açılması yönündeki talebe karşılık mevcut ziraat vekilinin verdiği yanıtta anlaşıldığına göre tomruk, kereste, sırk, çubuk vb. ürünlerin

⁷⁶ Bu birim raporda sehven dekar olarak verilmiştir.

⁷⁷ Bu fabrikalardan biri Isparta’ya bağlı Eğirdir ilçesinin Pazarköy bölgesinde olup 3000-4000 m³ kapasiteliydi (**BCA**, F.30.1.0.0/81.514.4, 17.05.1966, s. 2). Diğer fabrikaların yerleri tespit edilememiştir.

⁷⁸ *Başbakan Sayın Süleyman Demirel’e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, s. 8. (**BCA**, F.30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, s. 10). **BCA**, F. 30.1.0.0/81.514.3, 31.03.1966, ss. 14-15, 38.

yapımının ancak %10'u devlet tarafından karşılanmakta kalan kısmı ise özel sektör eliyle gerçekleşmekteydi. Dolayısıyla hükümet aracılığıyla bir kereste fabrikasının açılması söz konusu duruma bir müdahale anlamına gelmekteydi ve kısmi yararına karşın olumsuz etkisinin daha yüksek olacağı düşünülmekteydi. Bu nedenle teklif red edildi.⁷⁹

Orman arazilerinin sınırlarının belirlenmesi ve tarım alanlarından ayrılması önemli bir konu olarak gündemde yer almaktaydı. Müdürlüğün bu konuda gelen taleplere verdiği yanıtta anlaşılmaktadır ki bu işlem fotogrametrik denilen hava fotoğraflarının çekimi yoluyla yapılmaktaydı ve bu görev sadece Harita Genel Müdürlüğü'ne verilmişti. Dolayısıyla bu durum Orman Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerini kısıtlamaktaydı.⁸⁰

Tablo 13. Orman Genel Müdürlüğü 1966 ve 1967 Yılları Eğitim Tesis Yatırımları

Tesisin Adı	Yeri	Proje Tutarı (TL)	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi	1966 Yılı Harcaması	1967'ye İntikal
Tekniker okulu	Trabzon	3525	-	1967	3250	275
Muhafaza memuru okulu	Kastamonu	1600	-	1967	1000	600
Muhafaza memuru okulu	Bornova	1600	-	1967	1000	600
Muhafaza memuru okulu	Maraş	1627	-	1967	972	655
Orman tekniker okulu	Antalya	3500	1967	1968	-	1500
Orman bakım memurları okulu	Antalya	980	1967	1967	-	980
Orman bakım memurları okulu	Bolu	980	1967	1967	-	980

Kaynak: **BCA**, F.30.1.0.0/82.518.21, 1967, ss. 15-16.

Tablo 13'deki veriler orman okullarının kurulmasında ağaç popülasyonunun yüksek olduğu yerlerin tercih edilmiş olduğunu göstermektedir.

⁷⁹ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.5, 10.07.1967, s. 3.

⁸⁰ **BCA**, F. 30.1.0.0/82.518.2, 24.1.1967, s. 3.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin kurumsal yapısında değişiklikler yaşandı. Bazı kurumların kaldırılması veya yeni kurumların oluşturulması idari, hukuki, siyasi veya toplumsal açıdan birtakım sıkıntıları da beraberinde getirdi. Ülkenin yöneticileri bu sıkıntıları aşmak için ülkenin içinde bulunduğu konjonktürel durum ve dünyada yaşanan gelişmeleri dikkate alarak çoğu zaman yapısal bir reform öngörmeyen fakat pragmatik açıdan faydalı olan uygulamalara yöneldiler. Bu nedenle ülkenin tüm kurumsal yapısı cumhuriyetin ilk yıllarında sürekli bir devinime uğradı. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin önce İktisat Vekâleti içinde yer alması ardından bağımsız bir Ziraat Vekâleti'nin kurulması fakat teşkilat yarasının yıllar sonra hazırlanması söz konusu devinimi en iyi şekilde yansıtmaktaydı. Üstelik 1966 yılı Şubat ayı içerisinde vekâlet tarafından hazırlanan raporda teşkilat yapısının yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmekteydi. 1967 yılı itibarıyla Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü'nün iller düzeyinde teşkilat yapılanmasını hala tamamlamamış olması bu gerekliliğin önemini ortaya çıkarmaktaydı. Üstelik vekâletin tarım politikalarını yönetmek amacıyla bu dönem içinde hazırlamış olduğu birçok önemli yasa TBMM'ye sunulmuş bir kısmı onaylanmış ve bir kısmı da onaylanmayı beklemekteydi.

Hükümet programında ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan iki konu dikkat çekmekteydi. İ(e)ntansif tarım uygulaması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması. Tarım arazilerinin yoğun fakat iş gücünün az olduğu yerlerde geleneksel bir anlayışla uygulanan, iklim şartları, toprak yapısı vb. özelliklerin ön planda olduğu dolayısıyla düşük verimin alındığı ekstansif tarım anlayışı tarım planlamalarında ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine yoğun tarım olarak da adlandırılan çağdaş ve bilimsel metotların kullanıldığı ve topraktan yüksek verim almayı amaçlayan intansif tarım metodunun uygulanmasına geçilmiştir. Diğer taraftan hükümet özellikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak ve gelir dağılımındaki büyük farkları düzeltmek istemiştir. Bu istek doğrultusunda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki şehirlere teşvikler vermiş, çeşitli ziraî müesseselerin ve teknik okulların açılması için öncelik tanımıştır.

Vekâletin tarımsal üretim verimliliğinin artırılması, dışa bağımlılığın azaltılması ve üreticinin üzerindeki mali baskının azaltılmasına yönelik faaliyetleri tarım politikasının temel noktalarını oluşturmuştur. Verimin artırılması için üreticilerin kaliteli tohum, gübre, damızlık kullanımının

yaygınlaştırılması ve üreticilerin en pratik ve en ucuz yoldan bu malzemeye ulaşımının sağlanması hedeflenmekteydi. Söz konusu tarımsal malzeme, araç ve gereçlerin mümkün olduğu kadar yerli imalatla sağlanması elzem bir konu olarak görülmekteydi. Üretici Ziraat Bankası'nın verdiği kredilerle desteklenmekte, borçları yapılandırılmakta ve doğal felaketlerden zarar görenler mali açıdan desteklenmekteydi.

Atatürk Dönemi'nde hazırlanan beş yıllık sanayi planlarından sonra askıya alınan sanayileşme hamlesi Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla (1963-1967) birlikte yeniden başlatılmış fakat tarım, hayvan ve orman ürünleri plan içerisinde önemini sürdürmeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA

1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) Belgeleri,

F. 30.1.0.0/81.514.4, 17.05.1966, ss. 1-5.

F. 30.1.0.0/55.331.1, 08.1966, ss. 1-15. (*Başbakan Sayın Süleyman Demirel'e Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır*, Tarım Bakanlığı, Ankara 1966, ss. 1-8).

F. 30.1.0.0/82.518.21, 1967, s. 6, 7, 9, 11-12, 14-17, 19-21, 23-24, 26-27.

F. 30.1.0.0/ 81.514.3, 31.03.1966, ss. 3-6, 8-12, 14-18, 20-23, 25-26, 29-31, 38, 43, 50-53.

F. 30.1.0.0/82.516.17, 16.12.1966, s. 5, 12. (*Bölge Tarım Ekonomisi ve Söke Ovası Teknik Tarım Sorunları Hakkında İnceleme Raporudur*, Haz. Coşkun Özbaşatak, İsmail Hakkı Köseli, Söke, 9 Eylül 1966, ss. 1-12).

F. 30.1.0.0/82.518.2, 24.1.1967, s. 3, 5.

F. 30.1.0.0/82.518.5, 10.07.1967, s. 3

F. 30.1.0.0/82.518.6, 10.07.1967, ss. 2-3, 6.

F. 30.1.0.0/82.518.9, 08.08.1967, ss. 2-4.

F. 30.1.0.0/82.518.16, 26.10.1967, s. 2.

F. 30.1.0.0/82.518.17, 07.11.1967, s. 14.

F. 30.1.0.0/82.518.19, 24.11.1967, s. 6.

F. 30.18.1.2/192.5.1, 26.01.1966, s. 1.

F. 30.18.1.2/192.9.16, 12.02.1966, ss. 1-28.

F. 30.18.1.2/192.10.12, 05.02.1966, s. 1.

F. 30.18.1.2/212.78.6, 07.11.1967, s. 2.

2. Resmi Yayınlar

“Ziraat Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu”, **Resmî Gazete**, S 3630, 14 Haziran 1937, ss. 8287-8296.

“Türkiye Zirai Donatım Kurumu Kanunu”, **Resmî Gazete**, S 5745, 1 Temmuz 1944, ss. 7209-7210.

“Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu”, **Resmî Gazete**, S 9615, 24 Mayıs 1957, ss. 17157-17162.

“Türkiye Cumhuriyeti Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilât ve Vazifelerine Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, S. 3538, 19 Şubat 1937, ss. 7707-7710.

“Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Kanunu”, **Resmi Gazete**, S 11398, 9 Mayıs 1963, ss. 1-2.

“Orman Umum Müdürlüğü Teşkilât Kanunu”, **Resmi Gazete**, S 3630, 14 Haziran 1937, ss. 8294-8295.

1927 Tarım Sayımı, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Yayın No: 614, Ankara 1970.

“Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu”, **Resmi Gazete**, S 9614, 23.5.1957, ss. 3119-3139.

Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1963.

3. Tetkik Eserler

TBMM Albümü 1920-2010, 2. Cilt 1950-1980, Ed. Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara 2010.

Hükümetler ve Programları 1960-1980, C II, Haz. Nuran Dağlı, Belma Aktürk, TBMM Kütüphane- Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın No: 12, TBMM Basımevi, Ankara 1988.

Kara, Hasan, Eroğlu, Abdullah, “Tam Sayılı Doğrusal Programlama Metodu ile Entansif Hayvancılık İşletmesinin Kapasite Planlaması: Konya (Ereğli) Örneği”, **Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi**, C 33, S 2, 2018, ss. 31-46.

Tuna, Serkan, “Ziraat Vekâletinin Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Görevleri”, **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Yayın No: 487, 2020, ss. 1-5. (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ziraat-vekâletinin-kurulusu-teskilat-yapisi-ve-gorevleri/?pdf=3256>, Erişim Tarihi: 12.07.2023).